

Het bevruchtungsstation 'Schiermonnikoog'

door A. de Smidt

De geschiedenis van het bevruchtungsstation begint in 1948. Aanvankelijk werd er door een min of meer zelfstandig opererende groep imkers 's zomers een darrenvolk in de tuin van het toenmalige gemeentehuis geplaatst. Dit ging een aantal jaren zo, tot in 1953 een door het hoofdbestuur van de VBBN benoemde commissie het beheer en de werkzaamheden op zich nam. Er werden toen in één seizoen achtereenvolgens een darrenvolk met Krainers en met inlandse bijen geplaatst. Trouwens op Ameland stonden toen Italianen en Nigra's; later Kaukasiërs. Pas vanaf '60 gaat het op Schier alleen om Carnica's. De belangstelling voor de andere rassen was zodanig dat daarmee gestopt werd. Uit deze periode willen we één naam noemen, namelijk die van de heer J. van Aarst die toen veel gedaan heeft. Hij droeg zijn werkzaamheden in 1966 over aan de heer R.H. Geskes. Laatstgenoemde nam in 1972 tevens de functie van voorzitter van de koninginnettelcommissie op zich. Deze taak vervulde hij tot 1983. Bij zijn terugtreden werd hij door dé koningin, uiteraard ook voor andere activiteiten, geëerd met een ridderorde. Aan de werkzaamheden op het eiland neemt hij nog steeds - nu dus meer dan vijftig jaar - actief deel.

Voor meer details wil ik graag verwijzen naar de artikelen van Maagendans (1980) en van Geskes (1982).

Bevruchtungsstation

Al werden in kleinere aantallen ook volkjes verkocht, Schier was vooral een bevruchtungsstation. Dus de jonge koninginnen gingen in bevruchtungskastjes naar het eiland om met de daar aanwezige darren te paren. Hoe het vrachtvervoer verliep in die beginjaren, met boten die alleen bij hoogwater het eiland konden bereiken en een nog lang niet zo intensief autoverkeer, is nu haast niet meer voor te stellen. Wel was er iemand op het eiland, die de kastjes daar verder verzorgde. Het ging daarbij toch al om aantallen van 150 tot 200 per seizoen. Toen de darrenvolken later permanent op het eiland bleven, na via enige verhuizingen aangeland te zijn op het huidige terrein, werden zij eerst vrij extensief beheerd. Geleidelijk groeide het aantal volken en ook werden zij vaker geïnspecteerd. Bij volken die niet aan de norm voldeden (zachtaardig-

heid, rustige zit op de raat en cubitaalindex), werden de koninginnen verwijderd en ook zijn er nieuwe van andere lijnen geïntroduceerd.

Groei

Zowel het aantal ingezonden kastjes als het aantal volken op het bevruchtungsstation groeide steeds verder. Omstreeks 1977 werd het aantal van 500 bevruchtungskastjes bereikt en in 1982 waren dit er 1429. Schier stond open voor elke geïnteresseerde imker, georganiseerd of niet. Wel maakte het verschil uit in stageld. De VBBN-leden betaalden minder. Dit was een heel onduidelijke situatie welke extra administratie met zich mee bracht. In 1976 is een aantal zaken veranderd. Door een EEG-maatregel veranderde de accijns op bijensuiker. Er werd toen een bedrag uitgekeerd aan de imkers in het algemeen. Daarvan is onder andere een film gemaakt en is op Schier nieuw kastmateriaal aangeschaft: kasten voor de hoofdvollen en tevens enkele zesramers en drieraamkastjes. De koninginnettelcommissie werd speciaal voor de Carnicateelt uitgebreid met twee vertegenwoordigers van de "Zuidelijke" bonden. Het verschil in stageld werd daarbij tevens afgeschaft. De nieuwe kasten pasten mooi in de nieuwe stal welke juist gebouwd was door een groep Twentse imkers onder leiding van de heer N.J. van Daalen. De groei gaf ook problemen. De inspectie van de stand vergde steeds meer tijd. Er moest gezorgd worden dat er tijdig en voldoende darren aanwezig waren, dus eind maart moesten de eer-

*De heer Geskes vertoont zijn goedaardig goedje.
(Foto A.A. Verplanke)*

ste darrenraten ingehangen worden. Behalve dat het gedrag goed in de gaten werd gehouden, moest van elke jonge koningin, als zij voldoende jonge nakomelingen had, een monster genomen en thuis onderzocht worden op cubitaalindex. De ingezonden bevruchtungskastjes werden door de vrachtrijder aan het einde van de verharde weg afgezet. Ze moesten dan op een kruiwagen verder het duin in en het terrein op gereiden worden. Dan kwam het handwerk, losse kastjes werden op tafeltjes geplaatst en met draad vastgezet. Kratten met meerdere kastjes werden zo goed mogelijk op open stukken geplaatst. Alle borgschroeven van de sluitingwartels moesten los en tenslotte werden gelijk bij het openen, de darrenroosters gecontroleerd. En helaas was niet altijd alles in orde. De inwonsters waren meestal na alles wat hun overkomen was, niet in al te beste stemming. Daarbij adviseerden sommige koninginnetelers voor het vullen van de kastjes niet de meest geliefde volken te nemen. Zo kreeg de groep van "Van Stekelenburg" een zekere vermaardheid. Er hing (en hangt nog steeds) niet voor niets een spiegel in de stal en die was er niet om te zien of het haar nog goed zat. Voor de terugreis gold ongeveer de omgekeerde procedure, met dit verschil dat het sluiten van de kastjes de allereerste handeling was bij aankomst op het terrein. Het valt te begrijpen dat er op een warme zomerochtend soms al flink gevlogen werd, maar de achterblijfters hebben altijd onderdak kunnen vinden.

Een foto in het Groentje van november 1981 laat aardig zien tot welke bijna-rampen succes kan leiden. Er arriveerden in dat jaar op 20 juni 439 volkjes plus een mij nu onbekend aantal dat vertrok. Ook administratief moest de zaak goed kloppen. Als iemand naar Lauwersoog kwam om zijn zes kastjes op te halen, moesten die er natuurlijk ook zijn. Door twee, drie keer te controleren is dat, dacht ik, ook altijd gelukt. Al eerder had de heer Geskes geopperd dat hij wel assistentie kon gebruiken. In 1980 is mij vanuit de koninginneteltcommissie gevraagd te willen helpen en dat doe ik tot op dit moment nog steeds met veel genoegen. Enige bezorgdheid ten aanzien van de ontwikkelingen groeide toch: spreiding in de verzending van de kastjes betekende meerdere dagen in de week naar Schier; extra vroeg opstaan voor de eerste boot, toen om zeven uur, nu om half zeven van Lauwersoog; wat was het effect van het grote aantal kastjes op de bevruchting, enzovoorts.

Varroa

Het jaar 1983 was voor de hele Nederlandse imkerij en dus ook voor Schier zeer gedenkwaardig. In het vroe-

ge voorjaar werden in de Achterhoek en Twente de eerste besmettingsgevallen vastgesteld. Er is toen besloten om het bevruchtingsstation te sluiten en geen kastjes meer toe te laten. Bovendien kwam kort daarop een door het ministerie uitgevaardigd reisverbod voor bijen naar en van alle Waddeneilanden. Om de imkers toch van Carnica-materiaal te kunnen voorzien is toen besloten om zelf koninginnen te gaan telen. Om de bevruchte koninginnen later in het seizoen te kunnen verzenden is dat jaar en ook in de daarop volgende een ontheffing op het reisverbod aangevraagd en verkregen. Hoewel in 1982 nog kastjes uit de besmette gebieden op het eiland waren geweest, is - ondanks regelmatig onderzoek - pas in 1990 de eerste mijt vastgesteld. In 1991 heeft de Veterinaire Dienst op ons verzoek dan ook ontheffing verleend voor vervoer in beide richtingen; de eerste volkjes hebben dat jaar alweer op het eiland gestaan.

Geld

De onkosten, bestaande uit reiskosten, suiker, vracht, materiaal, administratie, enzovoorts, werden bestreden uit stageld en honingverkoop. De afrekening verliep via de koninginneteltcommissie, maar daaronder vielen ook andere zaken zoals het "Vlieland-project", vergaderingen, enzovoorts. Omdat sommige leden van de VBBN nog geen dubbeltje uitgegeven wensten te zien aan de Carnicateelt, is voorgesteld de financiën van Schier geheel apart te beheren. Zo is ook in 1982 besloten, maar er was niets in kas omdat er in de positieve jaren nooit een reserve was aangelegd. Nu waren er in '83 en vooral in '84 grote extra uitgaven voor materiaal nodig, om de koninginnen op Schier zelf te telen. Daar stonden in '83 heel weinig inkomsten tegenover. De benodigde gelden heeft Wageningen toen zeer royaal renteloos ter beschikking gesteld. Dankzij de afname van koninginnen voor de prijs die wij toen nodig dachten, door enkele goede honinggoogsten en door hard en zuinig werken is het gelukt het voorschot snel terug te betalen. Evenwel deed zich nu het feit voor dat de reserve, welke intussen gekweekt was, als positief bedrag op de balans van de Vereniging tevoorschijn kwam. Nu, met de vorming van de Stichting, is dit weer recht getrokken. Mochten de bedragen die er op ons station(netje) omgaan u interesseren: er wordt gemiddeld aan reisen verblijfkosten (vier weken zomerhuisje), voer (teelt en winter), materiaal (nieuw en vervanging), terreinhuur, administratie, enz. f 7000 per jaar uitgegeven. Maar het afgelopen jaar, met als bijzondere kosten een notaris (Stichtingsakte) en het kruisingsexperiment met Duitse Carnica's, was dit ruim f 11.000,-.

Stichting Station voor Carnicateelt

Het initiatief tot de vorming van een stichting is uitgegaan van het hoofdbestuur van de VBBN. De stichting ressorteert onder de Bedrijfsraad van het Landbouwschap en wij denken dat wij daar prima mee kunnen leven. Met betrekking tot de gang van zaken is er feitelijk niets veranderd. We hebben geen enkel winstoogmerk, hetgeen moge blijken uit de prijs van de koninginnen, welke het afgelopen jaar minder dan de helft van de kostprijs was. Onze uitspattingen bestaan uit een kopje koffie aan boord en, na een lange dag honingslingeren, een gebakken vis op Lauwersoog. Bij alles mogen wij ons gelukkig prijzen met de enthousiaste medewerking van een groot aantal vrijwilligers, al dan niet Carnica-telers.

Ervaringen en mogelijkheden

Van de teelt van de afgelopen jaren hebben wij vanzelfsprekend het nodige geleerd. Als een zeker aantal bevruchte koninginnen op een vastgestelde datum afgeleverd moet worden, weten wij nu vrij aardig hoeveel er overgelarfd moet worden, om het beoogde aantal gesloten doppen in de broedstoof te krijgen enzovoorts. Toch blijft het werken met levend materiaal en is het een nogal weersgevoelige activiteit. Daardoor blijft het spannend tot op de dag dat de koninginnen 'geogst' worden. En zelfs dan is het verhaal nog niet ten einde, want bij de imker thuis blijkt, soms pas later, hoe goed de bevruchting is verlopen. Daarbij kunnen wij ons wel degelijk voorstellen hoe die imker zich moet voelen als die ene 'dure' koningin die besteld was, in het ergste geval, direct wordt afgestoken, of later toch darrenbroedig wordt, of misschien betrappt wordt op een extra bruidsvlucht. Indien mogelijk proberen we daar nog een mouw aan te passen, maar de tijd werkt altijd in het nadeel. De levering van alle koninginnen voor het hele land op één dag, legt een extra druk op het teeltprogramma. Het grote voordeel is, dat na de telefonische voorbereiding, de bezorging veel minder tijd, werk en geld kost.

Misschien is de treinreis voor de jonge dames ook minder spannend en risicovol dan verzending per post. De grootte van de stand vindt zijn beperking in de tijd die het kost om de volken op één dag redelijk te inspecteren; de beschikbare tijd ligt vast door de vertrektijden van de veerboot. Bij het huidige aantal van ruim dertig volken ligt naar onze ervaring de grens ergens bij honderdvijftig af te leveren koninginnen. Moeten het er meer worden, dan wordt het moeilijker om de bevruchtungskastjes goed te vullen. We moeten dan naar twee opeenvolgende teelten, en dat maakt het ineens een stuk duurder.

Verder beleid

Voorlopig niet veel nieuws. Wat ons betreft blijft Schiermonnikoog open voor bevruchtungskastjes. Door een veel striktere gang van zaken bij de rederij, geen behandeling van vracht op zaterdag en zondag, wordt het niet meer zoals vroeger. Ook de kosten worden anders: net als bij de taxi komt er eerst een basistarief en verder een bedrag per collo. Bij grotere aantallen kastjes zal ook enig overleg met de beheerders van Schier nodig zijn vanwege de fysieke inspanningen. Wat doen we met de 'Schier-lijn'? Wij hebben zelf eigenlijk geen klachten. Het gedrag is goed, vooral tijdens de teelt werken we onder soms zeer slechte weersomstandigheden (omdat het moet) en dat wordt door de bijen geaccepteerd. Grote volken hebben wij door genoemde teelt zelden meer, maar wat het honinghalen betreft: de volken hebben na de teelt in 1990 en 1991 gemiddeld respectievelijk 60 en 45 pond gehaald. Toch staan we open voor experimenten met mogelijke 'bloedverversing' en zijn daar al mee begonnen. Zie voor dit laatste verdere mededelingen elders in dit nummer van Bijen. Tenslotte: wij kunnen niet (veel) meer doen dan wij doen.

English summary

The history of the mating station Schiermonnikoog for natural mating of *A.m. carnica* bees is described. Schiermonnikoog is a 'Wadden' island in the north of the Netherlands. From 1960 colonies of *A.m. carnica* were raised on this island to produce drones for the mating with young queens. The colonies were selected on calm behaviour and the ability to stay fast on the combs. The cubitaal index was used as a selection criterium as well. In 1983 *Varroa jacobsonii* infested several bee colonies in the eastern provinces of the Netherlands and the transport of bee colonies to Schiermonnikoog was prohibited. From that time until 1990 fertilized queens were bred and sold to interested beekeepers. The *Varroa* mite was found in the colonies of the mating station in 1990 and for this reason mating nuclei may be transported to the mating station since 1991.

The maintenance of the colonies in the mating station is and has been done by volunteers. The beekeepers J. van Aarst, R.H. Geskes and A. de Smidt spend many hours to deliver fertilized 'carnica' queens to beekeepers on the continent.

Literatuur:

Geskes, R.H. 1982. Het Carnicabevruchtungsstation op Schiermonnikoog. Maandschr. Bijenteelt 84, 93-94.
Maagendans, H.G. 1980. Kleine historie van Schiermonnikoog, Maandschr. Bijenteelt 82, 163-164.